

Онофрійчук Я. І., аспірант, Шкода М. С., доцент
Київський національний університет технологій та дизайну
**ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
КЛАСТЕРООБ'ЄДНАНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація. В статті досліджено інституційні основи інноваційного розвитку кластерооб'єднаних підприємств. Виділено, що в процесі повномасштабної війни з росією Україна змінила фокус державної економічної політики, що безпосередньо мало вплив на інноваційний розвиток національної економіки. Зокрема, наголошено, що поставлені на паузу або призупинені зовсім процеси щодо підготовки та реалізації інноваційних проектів, які здійснюються на умовах державно-приватного партнерства. Підкреслено, що інституціональними бар'єрами інноваційного розвитку кластерооб'єднаних підприємств є формальні та неформальні чинники. Акцентовано, що в умовах сьогодення перед органами влади, постають непрості завдання з вирішення посталих вагомих викликів, що спонукає до пошуку нових підходів щодо формування, використання та розвитку інноваційного потенціалу території щодо інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: кластерні партнерства, інституціональні бар'єри, стратегічний план розвитку, інноваційна діяльність.

Onofriichuk Ya. I., Shkoda M.
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine
**INSTITUTIONAL BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF CLUSTER-UNITED ENTERPRISES**

Abstract. The article examines the institutional foundations of innovative development of cluster-united enterprises. It was highlighted that in the course of the full-scale war with Russia, Ukraine changed the focus of state economic policy, which had a direct impact on the innovative development of the national economy. In particular, it was emphasized that the processes related to the preparation and implementation of innovative projects, which are carried out under the conditions of public-private partnership, have been put on hold or suspended altogether. It is emphasized that formal and informal factors are institutional barriers to innovative development of cluster-united enterprises. It is emphasized that in today's conditions, the authorities face difficult tasks to solve the significant challenges that have arisen, which prompts the search for new approaches to the formation, use and development of the innovative potential of the territory in terms of innovative development and increasing the competitiveness of the national economy.

Keywords: cluster partnerships, institutional barriers, strategic development plan, innovative activity.

Війна в Україні нищівно призупинила розвиток прогресу, ще більше загостривши проблеми, з якими стикалася країна в довоєнний період.

До війни пріоритетами інноваційного розвитку національної економіки було підвищення інноваційної активності, рівня науково-технологічного розвитку, шляхом зростання інноваційної інфраструктури, модернізація промисловості та актуалізація інноваційних розробок, реалізація стратегій регіонального розвитку.

Стратегічним планом діяльності Міністерства економіки України на 2020–2024 роки було визначено дві стратегічні цілі (табл. 1), виконання яких забезпечувало б досягнення поставленої місії, зокрема забезпечення стійкого економічного зростання, створення робочих місць та підвищення стандартів і якості життя населення [10].

Таблиця 1

Ціль	Характеристика
 Стратегічна ціль 1	Створення сприятливого для бізнесу інституційного середовища
 Стратегічна ціль 2	Створення умов для підвищення технологічності економіки

Джерело: за даними [10].

Для досягнення Стратегічної цілі 2 було поставлено ряд завдань, серед котрих було завдання щодо розвитку інноваційної інфраструктури для активізації наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, нарощення технологічного потенціалу шляхом стимулювання інноваційної діяльності. Проте, за даними Звіту про діяльність 2021 Міністерства економіки України виконання даного завдання мало негативну динаміку порівняно з попередніми роками, а враховуючі нові виклики може бути недосяжним на горизонті до 2024 року (рис. 1).

Завдання	Стан виконання			Показник
	у 2019 р.	у 2020 р.	у 2021 р.	
Розвиток інноваційної інфраструктури для активізації наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, нарощення технологічного потенціалу шляхом стимулювання інноваційної діяльності			н. д.	частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %
			н. д.	субіндекс "впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у глобальному індексі конкурентоспроможності", місце
				глобальний інноваційний індекс, місце
			н. д.	частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, % (Держстат даний показник обраховує раз у 2 роки)
				темпи зростання продуктивності праці*, %
	досягнуто або з високою вірогідністю може бути досягнуто до 2024 року;			
	динаміка позитивна, але не достатня для досягнення цільового показника;			
	має негативну динаміку порівняно з попереднім роком, що з високою вірогідністю може свідчити про практичну недосяжність на горизонті до 2024 року;			
*	показники, що не увійшли до переліку показників проекту Стратегічного плану діяльності Міністерства економіки України на 2022-2024 роки			

Джерело: за даними [10].

Рис. 1. Прогрес у досягненні стратегічної цілі 2 в контексті четвертого завдання Стратегічного плану діяльності Міністерства економіки України на 2020–2024 роки

За поданою Інформацією Мінекономіки про досягнення запланованої мети, завдань та результативних показників бюджетних програм, а також цілей державної політики за результатами 2022 року за Ціллю 1 «трансформація моделі економічного розвитку в напрямку високотехнологічної економіки» практично по всім завданням щодо поставленої Цілі результат не є досягнутим (табл. 2).

Таблиця 2

Ціль 1 державної політики та показники її досягнення у 2020–2022 роках

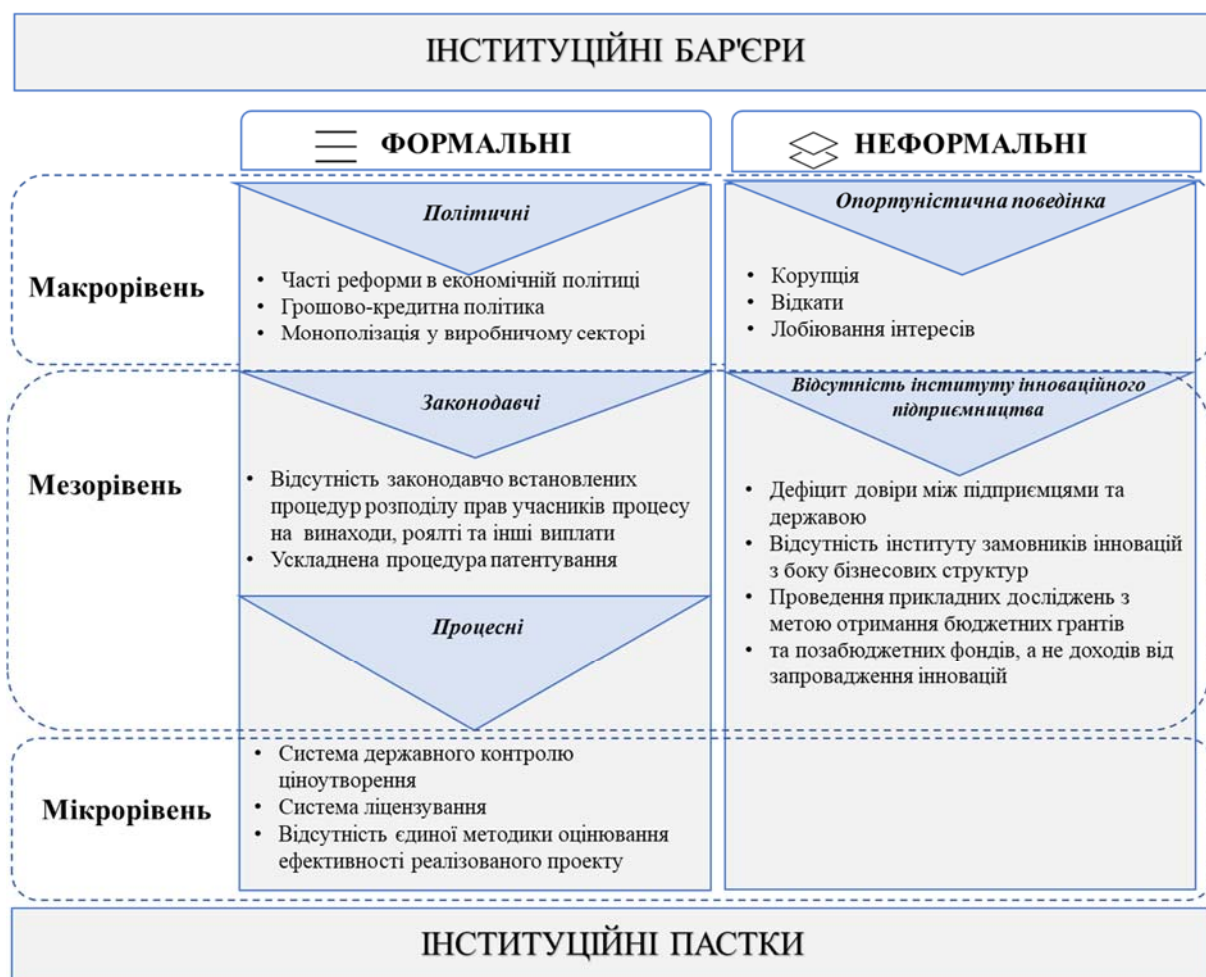
Ціль 1. Трансформація моделі економічного розвитку в напрямку високотехнологічної економіки			
Найменування, одиниці виміру	2020 рік факт	2021 рік факт	2022 рік факт
1. Питома вага експорту товарів та послуг до ЄС в загальному обсязі експорту товарів та послуг, відс.	40,7	39,0	58,3
2. Частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середньовисокого рівня в загальному обсязі експорту товарів, %	16,5	14,7	13,5
3. Місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом, місце	45,0	↓49,0	↓57,0
4. Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у валовому внутрішньому продукті, %	0,4		
5. Частка обсягу реалізованої інноваційної промислової продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, %	1,9		
6. Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), у загальній кількості промислових підприємств, %	14,9		
7. Частка валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) у валовому внутрішньому продукті, %	13,4	13,2	
8. Чистий приплив / відплив прямих іноземних інвестицій, млрд дол. США	-0,1	7,5	0,6
9. Ступінь зносу основних засобів, %	58,5	57,6	
10. Кількість проектів державно-приватного партнерства, од.	192,0	193,0	193,0
11. Відсоток вибірки державних капітальних вкладень для реалізації державних інвестиційних проектів, %	98,0	86,0	

Джерело: [10].

Повномасштабна війна росії проти України змінили фокус державної економічної політики, що безпосередньо мало вплив на інноваційний розвиток національної економіки. Зокрема, поставлені на паузу або призупинені зовсім процеси щодо підготовки та реалізації інноваційних проектів, які здійснюються на умовах державно-приватного партнерства. Введення в дію Закону України від 03.03.2022 № 2115-ХІ «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» забороняє державним органам статистики оприлюднювати статистичну інформацію, що унеможливило реалізацію об'єктивного синтезу інформації щодо досягнення цілей державної політики. Інвестиційні вливання в економіку України зайняли вичікувальну позицію, що призвело до значного зменшення прямих іноземних інвестицій.

Відтак, зважаючи на вищезазначене інституціональними бар'єрами інноваційного розвитку кластерооб'єднаних підприємств є формальні та неформальні чинники, зокрема, формальними бар'єрами на макрорівні є: політичні перешкоди; грошово-кредитна політика, війна тільки загострила довоєнні проблеми в даній сфері; монополізація у виробничому секторі; на мезорівні: законодавчі перешкоди, такі як

відсутність законодавства в полі кластерної політики та законодавчо встановлених процедур розподілу прав учасників кластерооб'єднаних підприємств на винаходи, роялті та ін. виплати, ускладнена процедура патентування; на мікрорівні: процесні перешкоди такі як система державного контролю ціноутворення, система ліцензування, відсутність єдиної методики оцінювання реалізованого проєкту. Щодо неформальних бар'єрів, на макрорівні слід виділити опортуністичну поведінку: глобальна корупція, корупція у великих масштабах під час війни значно підриває репутацію країни на міжнародному рівні, «відкати» та лобіювання інтересів створюють несприятливий інвестиційний клімат у країні; мезорівень: відсутність інституту інноваційної інфраструктури, зокрема дефіцит довіри між підприємцями та державою, відсутність інституту замовників інновацій з боку бізнесових структур, проведення прикладних досліджень з метою отримання бюджетних грантів та позабюджетних фондів, а не доходів від запроваджених інновацій (рис. 2).

Джерело: систематизовано та побудовано автором на основі [4].

Рис. 2. Інституційні бар'єри інноваційного розвитку кластерооб'єднаних підприємств

Відтак, в умовах сьогодення перед органами влади, постають непрості завдання з вирішення посталих вагомих викликів, що спонукає до пошуку нових підходів щодо формування, використання та розвитку інноваційного потенціалу території щодо інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Серед вітчизняних науковців [1] поширеною є думка, що економіка нашої країни характеризується різними технологічними укладами, в економіці спостерігається поєднанням реалізації передових технологій шостого технологічного укладу (наприклад, використання штучного інтелекту для вирішення економічних задач різного профілю, цифровізація виробничих, фінансових, соціальних процесів, біоінженерія) з використанням застарілих технологій п'ятого укладу (наприклад, соціальна інфраструктура), а навіть і четвертого укладів. Така особливість більш притаманна для регіонального розвитку та проявляється нерівномірність соціально-економічного розвитку [1].

Інноваційна діяльність на національному рівні включає процеси створення та реалізації продуктів та послуг, сукупність суб'єктів та об'єктів інноваційної діяльності.

Удосконалення національних інноваційних систем сприяє розвитку інноваційних ініціатив через реалізацію нелінійних комбінаторних систем взаємодії, до яких можна віднести кластерні об'єднання.

Список використаної літератури

1. Gryshchenko, I., Ganushchak-Efimenko, L., Hnatenko, I., Rebilas, R. (2023). Management of environment design of the development of innovative entrepreneurship at integrated structures under the conditions of post-war reconstruction. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(52), 341–352. <https://doi.org/10.55643/fcactp.5.52.2023.4199>.
2. Мінченко М. В., Чижов Л. П., Фрояков А. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів. Суми: Університ. книга, 2004. 442 с.
3. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями: наук. вид. Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. 408 с.
4. Національна програма кластерного розвитку до 2027. Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації. *INDUSTRY4 UKRAINE*. 2020. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/proyektnaczionalnoyi-programy-klasternogorozvytku-do-2027/>
5. Пилипенко А. А., Ярошенко І. В. Організація управління інтегрованими структурами бізнесу в контексті збалансованої системи показників: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2007. 152 с.
6. Пономаренко В. С., Горбатов В. М., Кизим Н. А. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики. Х.: ІНЖЕК, 2007. 344 с.
7. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 20: Наказ М-ва фінансів України від 07.07.1999 зі змінами та доповн. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0553-99>.
8. Руденко Л. В. Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій: монографія. К.: Кондор, 2004. 478 с.
9. Сіменко І. В. Якість систем управління підприємствами: методологія, організація, практика: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. 394 с.
10. Стратегічний план діяльності Міністерства економіки України на 2020–2024 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8994a235-a0f3-4b25-a42c-45bc7ac034dd&title=StrategichniiPlanDialnostiMinisterstvaRozvitkuEkono&isSpecial=true>.
11. Уманців Г. В. Холдингові компанії та фінансово-промислові групи у сучасній економіці. К.: ВІРА-Р, 2002. 429 с.
12. Уманців Ю. Інституційні основи формування інтегрованих корпоративних структур. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/et/2012_2/6_uman.pdf.
13. Федулова Л. І. Трансформація корпоративних структур: теоретичний аспект. *Економічна теорія*. 2005. № 3. С. 45–59.
14. Шкода М. С. Особливості економічної інтеграції в контексті розвитку партнерства між організаціями як господарськими суб'єктами. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 3(8). С. 81–91.
15. Шкода М. С. Зарубіжна практика розвитку міжрегіональних та міжгалузевих систем кластерного партнерства. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 3. С. 67–78.
16. Management office SPILNO. URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Spilno.htm>.